

ئاسته‌نگین کارگیری عوسمانی ل کوردستان، پنتتی کهقتنا میرگه‌هین کوردی

«چیروکا به‌لگه‌نامه‌یه‌کا عوسمانی ب زمانئ کوردی»

- یاشار کاپلان
زانکویا هه‌کاری / تورکیا

- نزار نه‌یووب گولی
زانکویا زاخو / پشکا میژوو

اخرم حضرتي

عظمتو

مڪاري سجاڳڪ مسدااره وضابطنه واعانه عموميہ اقرنڪ ۱۵۱۱ وعبار موجوده نڪ حضور نبي ايم ايج قائم بانو ذريع تحصيل و نظريه پري پوز کيس
دفتري وجب وثابته رساي ۱۵۱۱ وعبار فتنه اک اواناهه ففندرڪ مقداري بوسلسي ايم بار خذيه جليله پوز کيس و صورتی دفتري در وقت
اوليفني افادتي شامل مڪاري فاقمقي عارندو کامل باسانك توار دابهه قسي موقوف محض عمومي و بوسله ايم نظر سوگنوفور حضرت سرتنهي
بورلويو ايجوده عرصه و تقسيم قندي فاقمقم سول ابلهك مسدااره مملڪه وعبار طاقمك جب وثابته واعانه عموميہ اقرنڪ مع زياده توضيحه
مصرف اولاده سعيسى اوردات دروني اوليفنده موافق اروزنامه حضرت بادشهي بورلويي حاله نجني حاوي جوبانامه با بزم ضهي و اواره
مذکور رضی عالیہ نفیٰ جہ جليله نہ کوندر بزم صلح بيايمه تذکر سادری ترقيم قندي اندي ۱۲۹۱ م

۲

سروفي جا کي کي اوردو
طبعيت بظنم اولاده بشو نگره سايد صفديزاد زکريه نغ و مقرر
دوهو سول نظر سولت اتر حضرت شاه پورنه و بستنه ساي اصفدرک
دولا فاقمق بويلا قيني حاوي جوبانامه با بزم صلح
اروزنامه بشو جنب بادگاهه مفضلي عالمنه اولاده اولاده روزنه بصيرت
اعلاوفتنه انمند اربديه اروزنامه حضرت سرتنهي

دستنيشانكرنا ثيعانا سهنجهقا
ههڪاري ژلاين دولهتا عوسمانی قه

نامہیا کامل پانتیایں ل بوّ بابلعالی :

ژلايهڪي دى قه ل سالا 1852 قائمهقامي سهنجهقا ههڪاري
كسهڪ بوو ب ناقى ئيسماعيل كامل پاشا كو نهوى ب خوه دست ب
گهشتهڪي بو ناق سهنجهقا ههڪاري كر و ههولدا كو ژمارا دروست يا
ئاكنجيان و ريژهيا باجا وان ديار بڪهت، دنامهيا خودا كامل پاشا بهحسى
وان ناستهنگان دڪهت كو كهفتينه دريكا وى دا ژوان: كورد مللهتهڪي
كوچهرن و ههز ژ ياخييونى دڪهن، ههروهسا نهو زمانى نزانن!! و مهبهستا
وى زمانى توركى بوو، ل سهرفى بناخهى نهوى داخواز كريبوو كو فهزمانهك
ب زمانى كوردى ژلاين سهدرولئهعزمى عوسمانى قى بهيته داکو د
كومبوونين خودا دكهل كوردان بخوينيتن، و كامل بهكى د كهشتا
خودا كومبوون دكهل جضاتا قهزايا و مهلا و شينخ و سهروك عهشيرمت و
ماقوول و خهلكى ناسايى يى دهقهرى كرن و ب قى ناوايى بو وى ديار بوو كو
ژمارا دانشتيىن دهقهرى دوو بهرامبهري وى هژمارا تهخمينكرى بوون.

ل سالا ۱۸۴۲ ميرگهها بههدينان هاتبوو ههلوهشاندن و ل
سالا ۱۸۴۹ ميرگهها ههڪاري ژى هاته ژناقبرن، و ههروهك مه گوتى
دولهتا عوسمانى ژيهر نهبوونا توومارين فهرمى نهچار ببوو كو ب شيومين
تهخميني ژمارا دانشتيان دستنيشان بڪهت، و ههرفى سالى دهست ب
ومرگرتنا باجا (ثيعانه)^(۵) هاته كرن كو پيدقييه ههركهسهك ژدانشتيىن
دولهتى بو ئيڪ چار د ژيانا خودا قى باجى بدمت. و ل قى دهمى هژمارا
دانشتيان ل سهنجهقا ههڪاري ب 10375 كهسان هاتبوو دياركرن و پيدقى
بوو كو 415 كيسين قرووشان وهك ثيعانه بدمنه دولهتى.

بو پتر پیزانینان ل سهر گهشتا کامل بهگه دځ دهقن نامهیا وی بو سهدرولئه عزمی ل ۹ کانوونا دووگ ۱۸۵۳ بهرچاش کهین :

” سهنجاقا ههکاری ئهوا بهری دوو سځ سالان سهر زنوو هاتیه دامهزاندن هیشتا بشپوهیهکځ دروست نفوس و کوژمخ باجا وئ نه هاتییه دهستنیشانکرن ، ئځ جهنابځ ههوه فهومان دا بوو ب رهنهگهکځ تهخمینی (۴۱۵) کیسین قوروشان ژ ئهوان بهین ومرگرتن... خه لکځ ځیرئ تیکه لهکن ژ ملهتین نهستووری و ملهتین دی ، و پتیریا خه لکځ وئ کوردن ئهوه هه می چ زمانان نزانن و بځ سوز و پهیمان و هوڤ و خوینریژن! و پتیریا وان نه د بنهجهن و ب کوچهراتی دژین... نوکه ژئ نهگه بیژی دانیشن خوار قهستا لایح ئیرانځ دکهن و دبنه نهگهئ تیكدانا ئاسایش... و ههچهنده بابهتځ دهسنیشانکرن سنوری ل پئش مهیه ئځ فان هیشتا خو ئیک لایح نهکریه و جارا ههزا وان بو لایح مهیه و جارا بو لایح ئیرانځ یه... لهورا مه چ چارهنینن ئهوه نهبیت جار ب هسکی و جار ب نهرمی و دلخوشی رهفتاری دگهل ئهوان بکهی... ههر ژ ئهوی دهمی من ئهف کاره ومرگرتی من شهف و رۆژ کرینه ئیک و من ب زمانځ خوش و ب رهفتارکا نهرم و ب ریکا دیاری و خهلاتان شیبایه بو لایح خو ب راکیشم، و ههتا ئهز شیبام ئهوین بهرهف ئیرانځ چووین ژئ بزفرینم و نیعمهتا نارامی و ناسایش ل هه می قولایچن ئهفځ دهقن بهر قرار بکهم ، و ههر عهشیرهتهکځ ل جههکی ئاکنجی بکهم و زهقی و نهردی لسه وان دابهش بکهم، و نهردین قالا و چول شوین و ئافهه دان بکهم... و مهرم و مهبهستین عادلانهیین جهنابځ سولتانی ب وان بدهمه تیگههاندن... و هژمارا نفوسا وان و پیزا (ئیعانه) یا وان ئهوا ههتا نوکه د پشت پهردیه نهزانیځ دیار بکهم.. پشتی خه لک و همزارین ځیرئ ژ سیاسهتا من پشتراست بووین و باومریا وان ب رهفتارین من هات، ئهز ب خو ژ جهځ ئاکنجی بوونا خو(باشقه لهه) بځ دهرکهفتم و من قهستا قهزا ئامیدځ کر ئهوا چل و پینچ دهمزیران ژ جهځ من دوور، و ههروهک د وئ نامهیا من بو مهقامځ وهکالهتځ دابوو دیارکرن من خه لکځ عهشیرهت و پیشکیش و ماقول و هه می شیخ و زانا و مهئمورین حکوومی و موختار و قوچی باشین باژیری کومکرن و ب شیوازهکځ نهرم و جوان من شیا نفوسا وان یا نه دیار و پیزهیا ئیعانهیا وان دیار بکهم ... و پشتی دیاربوونا هژمارا

نفوسا هه می قهزا و ناحیین ځځ دهقنځ من راپورتهک بو گهنجینا دارایی هنارت و تیدا دیارکر کو هژمارا نفوسا ځځ سهنجاقځ د تووماراند پتر ژ (۱۰۳۷۵) کهسان هاتبوو دهسنیشانکرن، ئځ نوکه دیار بوو کو (۱۲۴۱۸) کهسین دی ژئ هیشتا نههاتبوونه توومار کرن و نوکه هژمارا دانشتین سهنجاقا ههکاری (۲۲۷۸۳) کهسن... و هوسا پیزهیا ئیعانهیا ځځ سهنجاقځ کو ب (۴۱۵) کیسان هاتبوو تهخمین کرن دراستیدا (۹۱۱) کیس و (۳۶۰) قرووشن، ئانکو (۴۸۶) کیس و (۳۶۰) قرووشان زیدهتر! و هه می ب خوشحالی و رازیبوون ئامادهبوون ځځ ئیعانهیا بدن کو دبیته نهگهئ پیشکهفتنا دین و دولهت و فهژاندنا مولک و ملهتی! و وان هه میان مهحضرهک نفیسیه و موهور کرینه و تیدا دوعایین ځیرئ بو سولتانی کرینه و من ئهوه مهحضره دگهل نامهیهکځ ب زمانځ کوردی دگهل ومرگیارانا تورکیا وئ کو ژلایح مهقامځ وهکالهتځ قه بو خه لکځ سهنجاقا ههکاری هاتبوو هنارتن دگهل ځځ نامهیا خو ههقیچکریه ، ههروهسا (۷۲) مالین عهشیرهتا شهرفان کو بهری نوکه بو ئیرانځ رهقیبوون و (۱۵) مالین عهشیرهتین دی ژئ جارهکا دی زفرینهقه و وان ژئ ئیعانهیا خو ب خوشحالیقه پیشکیشکریه کر ئهوی (۳۳۰۰) قرووش یین وان (۷۲) مالین شهرفان و (۵۰۰) قرووش ژئ یین (۱۵) مالین دی کو سهرحمه من وان دبیته (۳۸۰۰) قرووش و من ئهوه د توومارکا جودادا هنارتینه. و چونکه خه لکځ وئ دهقنځ عهقل سکن و دبیت هندهک کریارین نهههژی بکهن لهورا من ب سئکی هندهک گللهیی و گهف ل وان کر داکو نهگه ژمارا نفوسا خو قهشارتین نهچار بین وئ هژمارئ ئاشکهرا بکهن... نوکه هژمارا دانشتین ههر قهزایهکځ ب شپوهیهکځ جودا و پیزهیا ئیعانهیا وان گوند ب گوند و ب تفصیل هاتینه دیارکرن و بهری چهند رۆزان (۷۰۰) کیسین قرووشان من بو خهزینا دولهتځ فریکرن“

ئیسماعیل کامل

قایمقامځ لیوا ههکاری

۲۹ ربیع الاول ۱۴۲۹ / ۹ کانوونا دووین ۱۸۵۳^(۱)

فهرمانا بابلعالی ب زمانئ کوردی بو خه لکئ سهنجهقا ههکاری :

وهك مه دیار کری بالعالی فهزمانهك سهبارمهت دیارکنا ژمارا دروست یا دانشتیا و ریژهیا ئیعانهیا وان بو خه لکئ سهنجهقا ههکاری نشیسیوو، و تیدا ههولدا بوو کو ب ریکا ئازاندنا ههستا نایینی مهزنین دهقهرئ هانبدمهت کو ژمارا راستهقینهیا وان کهسئ تابعی خوه دیار بکهن، ههروهسا بهحسئ مفایئ ومرگرتنا باجئ بودولهتی و هاوه لاتیا ن کریوو، و ئهقه دهقئ فهزمانا بابلعالیه:

« هوون عولهما و مهشایخت کرام، و ئاغهوات و ووجوه و بنام، و جوملهی خهواص و عهوام، مهعلومئ شهراهتا ههوه بیت، خودئ حهضرهتی تعالا و تهقهدهس تهختئ هوماووون بهخت، خهلیفهیح رهسوولئ رهبولعالمین، و پادشایئ روویئ زهمین، خودانئ نعمهتی مه، حهضرهتی پادشههی مه، صاحبئ مه، موئهییهد و پایدار بکهت. ئامین.

دائمه فوکرهت عادلیهتا وان ئیستراحتا فهقیر و ضوعهفایانه، بنائهن ل وئ، دگهل ئیرادهیا سننیه ژبو ئیستیفسارا خاطر و سوئالا حالئ جوملهیی ههوه ژ باشقهله من حهرهکته کر، ل ههمن جهان گهریام، ئهقه هاتیمه ویلایهتا ههوه چاوانه؟ ئهگهر ژ طهرهقهکی و ب طهرزهکی تهعهددی ل سهر ههوه ههیه مهعلومئ طهرهقی مه بکهن، ژ سایهیا شهوکهتا حهضرهتی پادشاهی چارهیا دهفکرتنا مهظالم و تهعهددیا وی دئ بکهم. ههر چی کهسئ بیت ههتا شقان و گافانا، بئ واسطه ومرن حالئ خو بیژن. ئهو گوئنا مه مهعلومئ ههوه بوو، ئهز هیقی ژ ههوه دکمه هوون بیژنه ههمن فهقیر و یهتیم و مسکینیت گوندئ خو ههموو بئ، ئهگهر تهعهددیهک ل سهر وان ههبت بیژن دا وهکو تهامیا لوظف و مهرحمهتا پادشاهی ب چ طهرزه بزائن، و یقین بکهن کرنا دووعاییت خهیرییه، دائمه جاریکرنا ئهمرئ سنیه، ل سهر زممهتا ههمنیا فهرضه، و تابعیهت و ههژیکرنا پادشاهی وهکی رووحا خو واجبه، خهبهرکی دئ مه ئهقهیه: ژ طهرهف دولهتا علییه و بو دهفکرتنا خودانیت ظولم و ظهلالهتا و ههمن بهعضهک مهصلهحهتیت مهزن د بهعضهک مهملهکهتاندنا د پیش نهه د عهوهضیت پاراندنا کاغزه چیکریوون، ب ئهمر و روخصهتا پادشاهی صهرف دکرن، ژ بهر فانیدئ وان کاغهران و چوونا زهمانا ل سهر خهزینا جهلیله خهلهل و ضهرمر بوو، ژبو جانب جوملهیی ئیسلام و رهعایایئ ساکن د مهملهکهتی حهضرهتی پادشاهیدا جارهک وهفاکرتنا وان پاران بیته ئیعانه، دا وهکو وان پاران بدن خودانیت کاغهران و کاغهران رفعه بکهن

چونکی رفعهکرتنا وان نهفعهکی مهزنه ژبو دولهت و مللهتان. بنائهن ل وی، ووکه لاییت عظام و ووزه راییت فخام و مهجلسا ئهحکامئ عدلییه وهه ملاحظه و موطالعه کرن و ب خاکپایا هوماووونا جهانداری عهرض و تهلیص کرن، ئیراده و فهزمانکرتنا پادشاهی وهه بوو: کو ئهو غولامیت من ژ دهرقه ههروهکو ئههلی ئیسلامبولئ دصادقن و ژ بو وئ ئیعانئ غیرهتکیشن، و ژ بو ئیمتیتالا ئهمرئ پادشاهی ههر وهکو ژبو جوملهیی عهههستان و روملی و ئاناطولی و عراق و بهغداد و کوردستان و سائرئ طهرهفان فهزمان هنارن و تهحصیل دکهن. ژ بو سهنجهقا ههکاریان ئهو فهزمانا جهلیولشهئن صادر بوویه و مهفهومئ مونیض وی دئ ئاشکهرا بیت. مهعلومئ شهراهتا ههوهیه حوکمئ ئایهتا کهریمه کو «اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم» ئیطاعهتا ئهمرئ پادشاهی فهرضه و موخالههتا وئ د مهذهبی حهنهفیدا و مهذهبی شافعیدا و مهذهبی مالکی و حهنهلیدان ضهلالهته و ئینکارکرتنا قی حوکمی کوفرهک ئاشکهرایه. بینائهن ل وئ، واجبی ذمهت و فهرضه ل سهر ههوه پاریت وئ ئیعانئ کو د عومریدا جارهک مهطلوبن زوو بدن. هوون چاقیت من! نفوسا وه چ مقداره ژیریقه دروست بهیان بکهن، ههر نفوسهک بیست و سی و چل قرووش ئیعانه د وی بکهن، تهحهموللا ههوه چهندن ب حوسن و رضا و خوشنودیهت بدن، و ههمن دانا خوه د محضهرا عمومئ و مهضبهطا خوهدا بهیان بکهن، و وهقتیدا بدن ژ بو دین و دولهتا خو خدمهتهک چاک بکهن، دئ بیته سهبهبی مهدها ههوه د خاکپایا هوماووون حهضرهتی پادشاهیدا، وهوون ئهز قهدهمی تابعیت رضاجوییت دولهتا علییه، ل وئ معنای صهداقهتا خوه ئاشکهرا بکهن، زیاده هیقی ئهوهیه^(۱)»

بهرسفا ئاكنجيين دهشهرى بۇ بابلعالي :

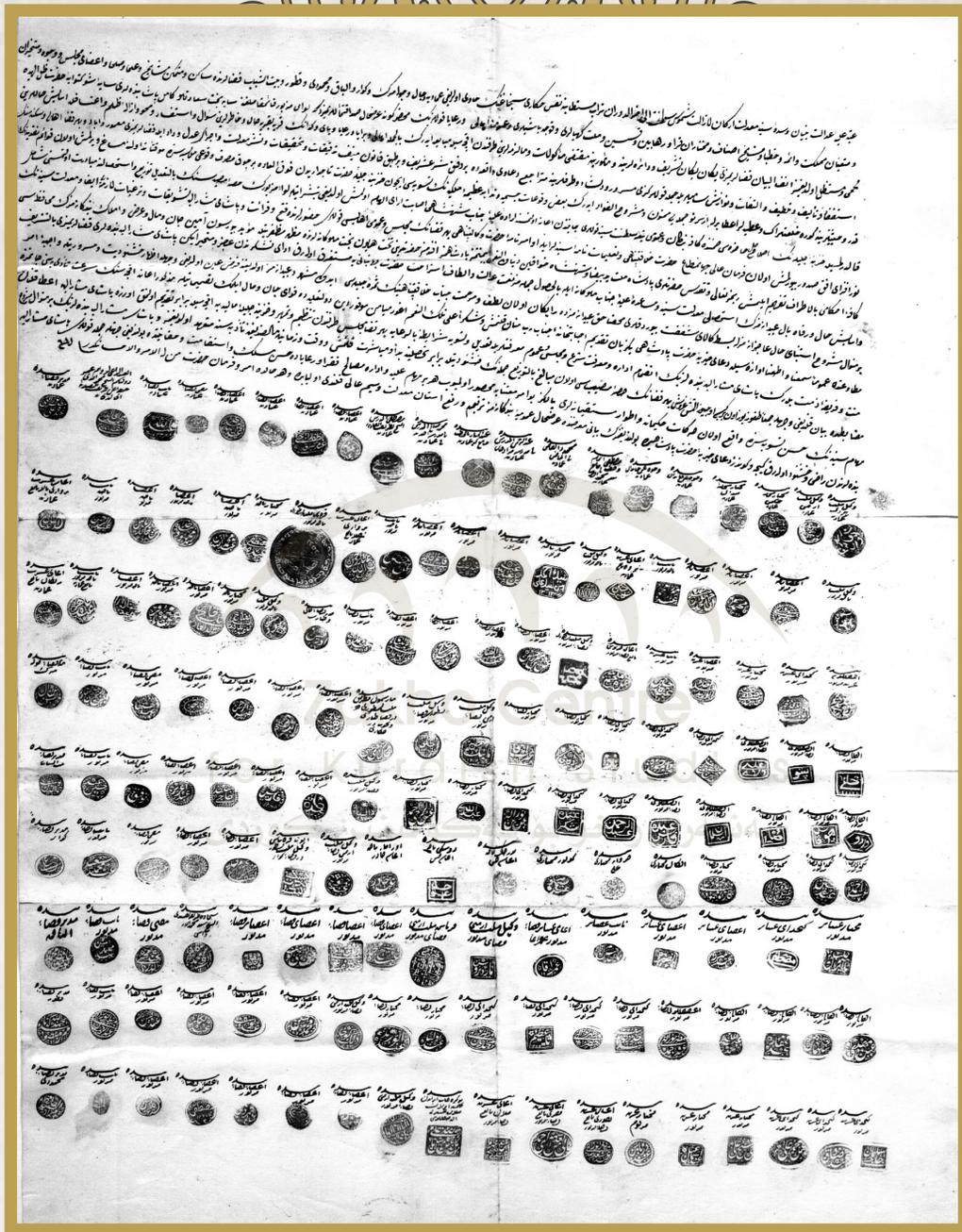
پشتى ديدار و كومبوونان دگهل كهسايهتى و ماقوولين سهنجاقا ههكارى و پازيكرنا وان ب دياركرنا هزمارا دروست يا نضوسى و پڙهيا ئيعانهيخ، كامل پاشاي داخواز كر كو ئهو نامهيهك بۇ بابلعالي بهنپرن. ئەف نامهيا ب زمانن توركى ب نافع « زانا وشيخ و سهروكين عهشيرهتان و موختار و قهشه و راهيبين فلهيان و ئەندامين جقاتا قهزايين ناميدي، چهلئ، جوله ميرگك، گهقهه، ئەلباق، محمودى، قوتور و بيت الشباب يئن سهر ب سهنجاقا ههكاريفه » ل شهوالا ۱۲۶۸مش/ تهباخا ۱۸۵۲از هاتبوو هنارتن، تيدا پشتى دوغايان بۇ سولتاني خوشحالي و رازيبوونا خوه ژ رهفتار و سياستهنا قايمقامن سهنجاقا ههكارى كامل پاشاي ديار كرن، و تيدا ديار كرن كو ئهو گوند ب گوند گهريايه و فهرمانا سولتاني سهبارت دياركرنا هزمارا نضوسا سهنجاقن و رڙهيا ئيعانهيا وان بۇ ههمى جقاتين قهزا خوانديه، و وان ب رازيبوون و دلخوازي خوه (۹۱۱) كيس و (۳۶۰) قرووشين ئاقجهيان ژ گوند و عهشيرمتين خوه كومكرينه^(۱۲).

ب دروستى ديار نينه كا ئەف نامهيه ل كيقه هاتيبه نقيسين، لئ پتريا وان كهسين موهرا خوه دانينه سهر خهلكن باژيرئ ناميدي و عهشيرمتين سهر ب ويقه نه، لهورا پتر گومان دجيت كو ئەف نامهيه ل ناميدي هاتبته نقيسين.

ژمارا موهرين ل سهر نامهيه (۱۶۵) موهرن كو ژلايخ ماموستا و گوتاريئز و شيخين طهريقهتان، و ناغا و ماقوولين عهشيرهتان، و ئەندامين جقاتين قهزايين سهنجاقا ههكارى قه هاتبوونه ليدان، و پتريا وان ژ خانهدانن و كارمهندين دموهتخ ل باژيرئ ناميدي نه، لئ مخابن پتريا وان ناخين خوه نهنقيساينه بهلكو بتنن ناخين وان دناق موهرين واندا ديار دببت، كو هندهك ژ وان بو خواندنن خوش نينن يان چ پيزانين ل سهر خودانن خوه نهداينه. لئ ههر جاوابيت ناخين هزمارةكا زور ژ زانا و سهروكين عهشيرهتان يئن ناقهراستا سهديه (۱۹) بو مه ديار دبن:

ژ گرنگرتين وان كهسان :

- وهكيلن ملهتن جوهيان ل ناميدي^(۱۳)
- وهكيلن ملهتن ئهرمهنى ل ناميدي^(۱۳)
- موختارن تاخ مهيدان ل ناميدي محمود ممش
- موستهفا ئيمام و گوتاريئزئ مزگهفتا محمهد ئهفهئدى
- محمود قازين بهرئ يئ ناميدي
- عبدالرحمان ماموستاي قوتابخانا مورادخانيه ل ناميدي
- عبدالجبار گوتاريئزئ مزگهفتا سهرئ ناميدي
- مهحمهد صالح ماموستاي قوتابخانا نوى ل ناميدي^(۱۴)
- موستهفا شيخن تهريقهنا قادري ل ناميدي
- محمهدئ نقشبندى، داعيغ تهريقهنا خالدى يئ نهقشبهئدى^(۱۵)
- على موديرئ قهزاي ناميدي (دناق موهرا وى دا هاتيه: مظهرئ نور الهى عبده على)
- عوبيدوللاھ موفتيئ ناميدي
- عبودوللاھ قازين ناميدي
- عبدالله خان ئاغايغ عهشيرهنا نيرهه تابعى ناميدي (ناقى وى دناق موهرتداهاتيه)^(۱۶)
- عبدالله ئاغايغ كورئ عبدالرحمن، عهشيرهنا بهروارى تابعى ناميدي.
- ئاغايغ عهشيرهنا بهروارى بالا(ناقى وى ب شيويهين عبدال خان هاتيه)^(۱۷)
- كهتخودايغ عهشيرهنا ناقبرى (ئانكو بهروارى). مصطهفا بهگ^(۱۸)
- موختارن عهشيرهنا ناقبرى (دناق موهرا وى دا ئهحمهد كورئ مصطهفا هاتيه)
- ملحم ئاغايغ عهشيرهنا ئهرتوش (ناقى عهشيرهنا وى نهگهلهك روهنه)
- ئيدريس، موديرئ ناحيا چهلئ و تيارى
- ئاغايغ عهشيرهنا ريكان تابعى ناميدي (ناقى وى دناق موهرتدا شيخ سين كورئ ۹۹ هاتيه)^(۱۹)
- مارشيمون، پاتريك ملهتن نهستورى ل قهزاي تيارى و تخووب ل ههكارى (ناقى خوه نهگوتيه)
- موديرئ قهزاي جوله ميرگ (دببت ناقى وى محمهد بيت)
- يووسف جهمال الدين، موديرئ قهزاي بيت الشباب.
- «ئاغايغ ناحيا دوسكى ههسن». دناق موهرا وى دا (حسن عبو) نقيسيه.
- جادر ئاغايغ ناحيا ئورهمار
- على موديرئ قهزا گهقهه
- ئاغايغ عهشيرهتین (گهقهه) عهملر ناغا
- مهقصود موديرئ ناحيا قوتور (دناق موهرا وى دا هاتيه: بحمد الله كه نام مقصود شد)
- ئهحمهد، ئاغايغ عهشيرهنا موقورى تابعى قوتورى
- عهبدى كورئ عهملر ناغاي، ئاغايغ عهشيرهنا جهلالى
- موديرئ قهزاي مهحمودى (دناق موهرا وى دا السيد مراد هاتيه)

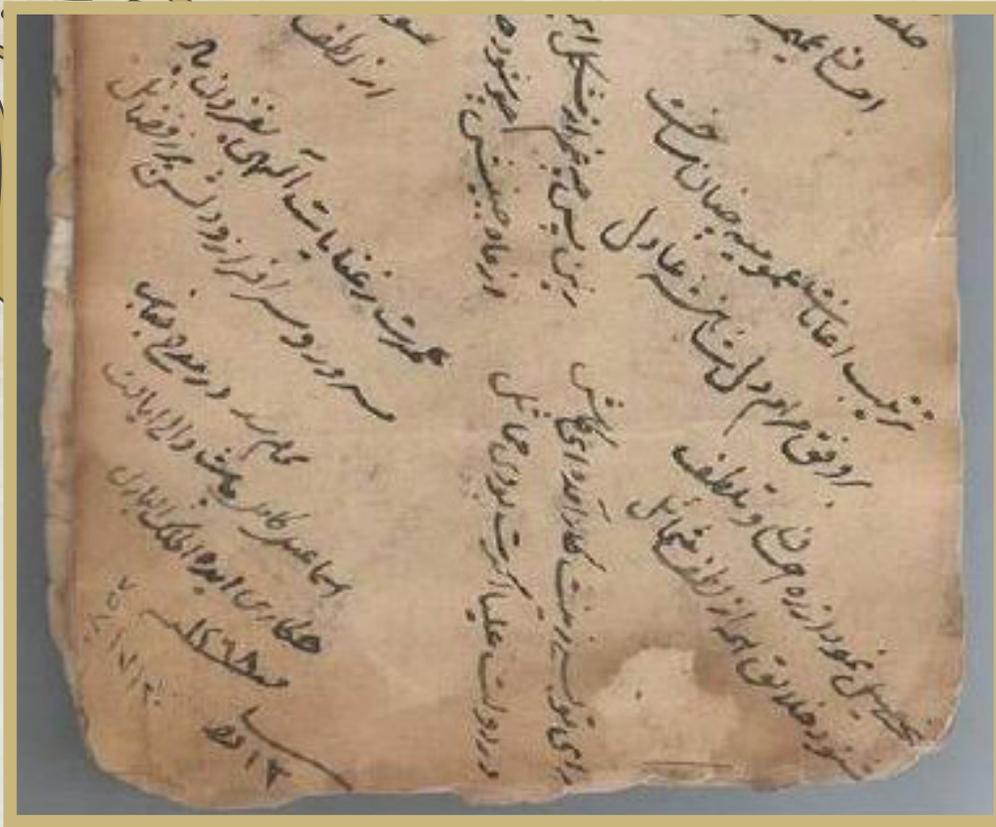

نامہیا
کھسایہ تہین
سہنہقا
ہہکاری بو
بابلعالی

گھتتا کامل پاشاہی د شاعرہکا محمہد
سہعید (میہری) دا :

شاعرئ بہدینی محمہد سہعید میہری کورئ
مہلا عہدالرحمن کورئ مہلا یہحیایع مزوری (۱۷۹۵-۱۸۸۴)
(۲۰) ل دمہن سہرہدانا کامل پاشای ئیمامی ل مزگہفتا
مہزن یا باژیرئ ٹاکرئ دکر ب قع ہلکہفتن ہوزانہک
ب زمانئ فارسی قہاندیہ، و ٹہف ہوزانہ دناف دہستختا

(المجمع) دا کو ہہر ژ نقیسینا میہری یہ ہاتیہ
نقیسین^(۲۱) ٹہف ہوزانہ ل ہہیفا ربیعولئوہل ۱۲۶۸مش/ کانونوا
دووی ۱۸۵۲ ہاتیہ نقیسین و تپدا میہری بہحسح ہاتنا ”مہدح
ئیسماعیل کامل پاشا والی نیالہتہن ہہکاری“ بو باژیرئ
ٹامیدین و سیاسہتا وی یا نہرم دگہل خہلکی دکہت و دیار
دکہت کو وی باجا (ئیعانہیا عمومیہ) ب رہنگہکئ و ہسا
جوان دروستکر کو خہلک ہہمی پچ رازی بوون^(۲۲).

دستنویسی (محمد سعید میهری)،
المجمع، په‌سنا والیج هه‌کاری
(نیسماعیل کامل پاشا) دکت
(1268 هـ/مئی 1852ز)
ژ ئه‌رشیفی (ئهن‌دازیار بلند محمد
شوگری مفتی)

په‌راویز :

1. حکومت: ئه‌و میرگه‌هن کۆ مه‌زنترین ئاستن سهربخوینی هه‌ی، کۆ ژلاینی مالباتین کوردی یین حوکمدار قه‌ دهینه ریشه‌رن یین کۆ لایه‌نگریا خو بو دهولته‌ا عوسمانی راکه‌هاندی پشتی شهرێ چال‌دیران، یان یین کۆ لایه‌نگریا خو دیارکری ل ده‌می هه‌وین عوسمانی ل سه‌رده‌می سۆلتان سلیمان قانوونی، و ئه‌ف سنجه‌قین هه‌نی دناف ده‌فته‌رین فه‌رمی دا بنافی (حکومت) دهاتنه تو‌مارکرن و سه‌روکی کارگیری بو فان سنجه‌قان دهاتنه ئافکرن ب (حاکم). بنیره: عینی علی افندی، قوانین آل عیمان در خلاصه‌ مجامین دفتر دیوان، تصویر افکار غزته‌ خانه‌ سی، (استانبول: 1280 هـ)، ص 30. هه‌روه‌سا بنیره -Ki liç, 18 Yüzyilin İlk Yarisinda Osmanli Devletinin Idari Taksimati (Eyalet ve Sancak Tevcihati), Elazığ: 1997, s.10
2. Kurt Tarihi Arismalari, Osmanli Kurdistan, bgst Yayinlari, Istanbul: 2011, s.100-101.
3. کامیران عبدالصمد الدوسکی، به‌دینان فی اواخر العهد العثماني، مؤسسة موکریانی، (ارییل: 2007)، ص 48.
4. بنیره: هیرش که‌مال ریکانی، عه‌شیره‌تین به‌دینان، سه‌نته‌ری بیشکچی، (دهوک: 2019)، ل 721-725.
5. ئیعانه جوهره‌کی باجی بوو کۆ ل سه‌رده‌می سۆلتان مه‌حموددی دووی 1808-1839
- هاتبوو سه‌پاندن و مه‌به‌ست ژێ هاریکاریا له‌شکهری عوسمانی بوو. ل پاشه‌روژی مافی وی بو (به‌دل عه‌سکهری) هاته‌ که‌ورین. BOA, LDH, D.no266, G.no 16640-4
6. BOA, LDH, D.no266, G.no 16640-1
8. یا زانایه کۆ ده‌فته‌ر نفووسین عوسمانیدا زور جارن هژمارا خانیان دهاتنه توومارکرن نه‌کو هژمارا سه‌رین مروقان.
9. بو نمونه بنیره داتایین د: نزار ایوب کولی، اماره‌ هکاری ب‌ العهد العثماني، سبیری، (دهوک: 2017) ص 278-282؛ میرزا موسی خان طباطبای، زنده‌ الوقائع (مخطوط)، ورقه‌ 226، 275، 254 Mehmet Demirtas, Hakkaride Yerlesme ve Nufus, (XIX Yuzyilin Ikinci Yarisı), Ekev Akadimi Dergisi, Yil.11, Say. 32, 2007, s.302-305.
10. BOA, LDH, D.no266, G.no 16640-2.
11. BOA, LDH, D.no266, G.no 16640-3.
12. نافی خوه ب پیتین عبری نقیسه.
13. نافی خوه ب پیتین ئه‌رمه‌نی نقیسه.
14. چیدبیت محهمهد صالحی کوری مه‌لا یه‌حیایی مزووری بیت.
15. شیخ محهمهد بابن شیخ بهاء‌الدینی نه‌قشه‌ندییه.
16. دبیت یا دروست (خان عه‌بدال) ژێ بیت
17. عبدالله و عبدالرحمن دوو ئاغایین عه‌شیره‌تا
- به‌رواری ژیریه‌نه. بو پتر بنیره: عماد عبدالسلام رۆوف، المعجم التاريخي لامارة به‌دینان، (ارییل: 2011)، ص 227 و 231
18. د به‌لگه‌نامه‌یه‌کی‌دا کۆ بو سالا 1835 دزقریت نافی "مسته‌فا به‌ک میری به‌راواریان" هاتیه. دوور نینه ئه‌فه هه‌مان که‌س بیت. بنیره: BOA, HAT, D. no.448, G.no. 22317/D
19. ئیک ژاغایین عه‌شیره‌تا ریکانیانه، د سترانه‌کی‌دا نافی وی ب شیخ سین به‌ک هاتیه: شیخ سین میری ریکانه، حاکم میری ریکانه، ناگر هاقیت شه‌شخانه، له‌ش کیشان به‌نستانه
20. ل دور ژیاناما میهری بنیره: حمدی عبدالمجید السلفی، تحسین ابراهیم الدوسکی، معجم الشعراء الكرد، سبیری، (دهوک: 2008)، ص 307-308
21. بو پتر ل سه‌رفن ده‌ستخه‌تن بنیره: هیرش که‌مال ریکانی، عه‌شیره‌تین به‌دینان، سه‌نته‌ری بیشکچی، (دهوک: 2019)، ب 24
22. ده‌ستخه‌ت د ئه‌رشیفی هیژا (بلند محهمهد شوگری) پاراستیه، و ئه‌ف به‌رپه‌ره ژلاین فه‌کوله‌ر هیرش که‌مال ریکانی گه‌هشتیه مه.